

Den sanningsenliga

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift
för mest litteratur, musik och film.

Nr. 45 Vårdagjämningen 1996.

Fjärde årgångens nummer 6.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med högst 12 nummer årligen
på budgetbasis i anspråkslös form utan annonser och *utan lay-out*.

Innehåll i detta nummer :

Svensk-finska föreningens årsmöte och sammanbrott	2
Finlandssvenskarnas dilemma	3
Insändare om Olof Palme och Kina (<i>gammal gråsosse</i>)	4
Mikael Roséns nya grodor och ankor	5
Fritänkarens mening	5
Letnany-förlaget	7
Donera inte era organ i onödan!	7
Gotisk historia, del 29, av <i>John Bede</i>	8
Filmer (bl.a. " <i>Sense and Sensibility</i> " och " <i>Le Confessional</i> ")	10
Sibelius nio symfonier	12
Krisresan, del 7 : <i>Krisen</i>	14
Betty Mahmoody : "Inte utan min dotter"	16
V.S.Naipaul : "Bland de rättrogna"	16
Nya Himalayaturer, del 4 : <i>Joshimath och Badrinath</i>	17
Walther Eidlitz: "Livets mening och mål i indisk tankevärld"	19
Tibetanska turer	20
Kris i Tibet : Ett nödrop	20

Aktuella rubriker :

- en gammal gråsosse uttalar sin mening (sid. 4)
- mycket finlandssvenskt (sid 2-3 och 10-11)
- två olika böcker om islam (sid. 13)
- berg- och dalbaneturer i Himalaya (sid. 14-16)

och mycket annat i den trogne tidskriftsläsarens bästa vän,

Fritänkaren.

Vi ber om ursäkt för följande: att förra numret råkade illa ut i tryckningen, så att trycket blev otydligt, vilket gjorde oss mycket olyckliga; om någon vill ha ett annat exemplar med bättre tryck skall han/hon få detta; samt att tre länder kom bort i uppräkningslistan av mottagarländer för Fritänkaren: Israel, Malaysia och Australien.

Detta är Letnany-förlagets femte publikation, men fler är å färde.

Göteborg 22.3.1996.

Svensk-finska föreningens årsmöte och sammanbrott

En liten förenings med 80 betalande medlemmar inre kriser kan förefalla ett väl småaktigt ämne för Fritänkarens vida horisonter; men då detta ämne rör våra hjärterötter förtjänar det ändå en förstasidesrubrik.

Föreningen grundades i november 1940 som en stödförening för Finlands sak, som då just genomgått Vinterkriget och behövde hjälp. Genom föreningen kom en hel del hjälp Finland till del. Föreningen var ett behjärtansvärt initiativtagande i en mörk tid, och dess verksamhet fram till 1945 gav tillräckligt många lagrar och ljuva minnen för att den för lång tid framåt skulle kunna leva på enbart dessa.

1965 utvecklades föreningen anmärkningsvärt genom att få en ny funktion. Då instiftades nämligen en kulturfond med årliga stipendieutdelningar till lämpliga kandidater som hade med kulturutbytet med Finland att göra.

1995 års stipendiat var Curt Carlsson, journalist på tidningen Arbetet. Stipendiet gav honom möjlighet att kartlägga det moderna Finland och framför allt det moderna svensk-talande Finland med sina allttjämt drygt 295,000 svensktalande finlandssvenskar med svenska som modersmål. I samband med hans föreläsning vid föreningens årsmöte diskuterades föreningens nedläggning.

En skrotning av föreningen försvarades framför allt med att 1940 års syfte med föreningen var förlegat: Finland var inte längre i behov av nödhjälp i samma utsträckning som 1940. I stort sett samma förmågor hade vidmakthållit föreningen sedan 1940, och man kunde förstå att de blivit trötta på att arbeta för en sak som sedan 1945 egentligen varit utan syfte.

Emellertid anfördes protester mot föreningens nedläggning. Flera yngre krafter ansåg att föreningen kunde ta sig alternativa uttrycksmöjligheter med mindre anspråk. I synnerhet kunde alla föreningens mer ansträngande arrangemang utan vidare skrotas för en betoning av väsentligheterna i stället: samvaron, kontakten med Finland, och framför allt egenskapen av Göteborgs enda direkta kontakt med Finland på gräsrotsnivå för framför allt evakuerade finlandssvenskar.

I samband därmed påpekade C. Lanciai föreningens viktiga funktion som kulturinstitution: de årliga kulturstipendiumutdelningarna betydde något för Finland och Sverige och deras gemensamma kultur, vilket framför alla andra vår stipendiat Curt Carlsson betonade och bekräftade genom praktiska erfarenheter.

Det tyngsta ordet i diskussionen gav emellertid major Jan Rosengren, som genom många års dystra erfarenheter fått uppleva hur regemente efter regemente fått läggas ned i Sverige utan att man kunnat göra något åt saken. Han påpekade det märkliga att Svensk-Finska Föreningen hotades av nedläggning icke genom order ovanifrån utan genom dess medlemmars egen passivitet. Hans dagorder var: "Stå på!"

Flera yngre krafter förordade en radikal omvälvning av föreningen och anpassning till mindre pretentiösa former med

- 1) bibehållning av kulturstipendiefond med årlig utdelning,
- 2) bibehållning av årsmöte, samt
- 3) bibehållning av minst en årlig festlig sammankomst.

Allt annat skulle föreningens yngre medlemmar gå med på skrotning av.

Menar föreningens styrelse att även dessa tre punkter, trots befintlig kampvilja hos yngre medlemmar, skulle vara värda skrotning av utan vidare?

Finlandssvenskarnas dilemma

I år är de drygt 295,000 till antalet, vilket är 5,8% av Finlands befolkning. Detta innebär att finlandssvenskarna numera minskar inte bara procentuellt utan även numerärt med ungefär 1000 personer om året - i Finland.

Därmed räknas bara de som har svenska som modersmål i Finland. Ett nästan lika stort antal (om inte större) är av naturen tvåspråkiga, och ännu fler behärskar svenska i någon mån. Vid sekelskiftet (1900) var 14% av Finlands befolkning svenskatalande, och ungefär lika många talar svenska fortfarande i Finland om dock fler av dessa numera även talar finska.

Men problemet är: varför minskar den svenska stammen i Finland? Utflyttningen är stor, men den motsvarar inte ens den naturliga återväxten, och även dödligheten är låg, då medelåldern är mycket hög. För att förklara detta problem måste vi gå på djupet med det finlandssvenska livet i Finland.

Detta liv är inte lätt. Den första och största svårigheten är att från början vara ställd inför det faktum att man hör till en liten minoritet i sitt eget land. Man måste lära sig ett extra modersmål för att överleva, och finska språket är inte lätt för en svensk. Och från vaggan till graven måste man uthärda och svälja hur den överväldigande finskheten särbehandlar, kör över, nonchalerar eller diskriminerar en. Ty gör man motstånd och protesterar blir det bara värre.

Detta medför ett högre socialt tryck på finlandssvenskar än på vanliga finnar i Finland. Man är tvungen att lyckas. Den värsta mardrömmen för en finlandssvensk i Finland är att inte lyckas leva upp till de nästan omänskligt höga krav som ställs på en just för att man är svensk i Finland och inte finne. Om man inte är perfekt är man misslyckad. Detta tvingar många finlandssvenskar till att bli arbetsnarkomaner och arbeta ihjäl sig, som min mormors broder Harry Röneholt, som ville bli konstnär, hoppade av det formella samhället, var nöjd med att svälta i ett antal år men tröttnade sedan och måste sedan arbeta desto hårdare för att kompensera sig och slutade som chef för Finska Mässan - och arbetade ihjäl sig. Han fick inte ens några egna barn.

Mycket av det finlandssvenska dilemma ryms i detta öde - de övermänskliga kraven, nödvändigheten att lyckas, offrandet av sig själv för karriären, och en förtidig död efter ett barnlöst äktenskap med egentligen det enda resultatet av ens liv att man har lyckats visa att man kunnat klara sig som finlandssvensk.

Andra klarar kraven och gör en lysande karriär för att sluta i isolering i sina makalösa arbetsprestationer och hamna i arbetsnarkomanins ekorrhjuls återvändsgränd av mörker och förtvivlan - och begår självmord, begravd levande under en omänsklig pliktborða som man skapat åt sig själv på grund av omvärldens krav.

Arbetsnarkomanin är ofta synonym med finlandssvenskhet, och alltför ofta blir familjen lidande av detta. Skilsmässor är vanliga.

Kort sagt, det finlandssvenska livet erbjuder så svåra friktioner att för många det enda sättet att klara detta är att emigrera. Livet är lättare i Sverige, där man kan tala svenska utan att rikssvenskar vägrar svara på tilltal.

Emellertid erbjuder även Sverige svårigheter för en finlandssvensk. Många svenskar har aldrig velat lära sig att det existerar svenskar i Finland och betraktar finlandssvenskar som finnar eller "ytlänningar" eller rentav finnjävlar och "finnpajsare" och tror att de själva är fiffiga när de inför finlandssvenskar demonstrerar sina finska svärdomar och andra finska ord med obeskrivligt uttal (ex. "pärkola"), som om de tog för givet att finlandssvensken de talar med inte kan svenska. De irriterar sig på finlandssvenskar som inte kan säga "tje"-ljudet riktigt, de retar dem för att de säger "jolgransljös" och tystar ner dem i körer för att de har fel "u"-ljud. (I Finland säger vi å andra sidan att rikssvenskar säger "Nalle Pyh" och "Mymintrollet" och talar om "skärlek".) Den vanligaste fördömen mot finlandssvensken i Sverige är att han är en odräglig storsvensk imperialist och kolonisationsör som överlevt sig själv sedan 187 år (efter att Sverige portionsvis lämnat Finland i sticket 1709-1809.)

Fastän finlandssvensken har svenska som modersmål, talar det bättre än de flesta rikssvenskar (då de är mer motiverade att vårda det) och, enligt normala utsagor från Danmark, Norge och Island, talar det enda nordiska språk som genom sin klarhet utan svårighet kan förstås i alla nordiska länder, så blir i realiteten finlandssvensken aldrig accepterad i Sverige förrän han lägger av sin finlandssvenska och börjar tala rikssvenska. Även finlandssvensk litteratur, säger de rikssvenska förlagen, kan bara säljas i Sverige om den först översätts till rikssvenska. Att Finland i 650 år utgjorde Sveriges östra rikshälft ("Österland" med svenska landskap som Österbotten och Nyland) betyder ingenting för de flesta svenskar idag. Den historien är förträngd.

Resultatet blir tyvärr att flertalet finlandssvenskar i Sverige får ett reellt intryck av rikssvenskarna som ett drygt folk av självgoda opportunister och taskiga skitstövlar. Då är till och med ett liv som finlandssvensk i Finland att föredra med alla dess svårigheter, medan andra finlandssvenskar lär sig tala rikssvenska, offerar därmed det sista av sin finlandssvenska särpräglade kulturidentitet och är förlorade för alltid.

Insändare om Olof Palme och Kina

"Jag måste erkänna att jag beundrar Fritänkaren. Jag tycker om dess påhopp, som den kan göra just för att den är underjordisk och saknar resurser. Ingen skulle kunna stämma Fritänkaren så länge han är medellös. Samtidigt är det få publikationer som kritiserar Sverige med sådan finess som Fritänkaren. Inför 10-årsjubiléet av Olof Palmes bortgång skulle ingen kunna tänka på att komma med några invändningar mot Olof Palmes regering - han var ju en helig martyr - utom just Fritänkaren. Med Fritänkarens anda skulle jag vilja påstå att ingenting är så falskt som en helgongloria.

Jag rekommenderar Fritänkaren varmt att läsa två böcker: "Drabbad av Sverige" av Marianne Alopaeus, och "*The New Totalitarians*" av Roland Huntford, översatt av Åke Ohlmarks 1971 till "Det blinda Sverige".

Denna senare bok utsträcker sig tyvärr inte till högernobben Olof Palmes förintelse av Sverige, då han efter nivellerat skolsystem lurade in svenskarna i en falsk illusion av det "folkhem" till samhälle där den ständigt expanderande och dyrare offentliga sektorn skulle ombesörja allt och även bestämma alla valmöjligheter för svenska folket. Det var Olof Palme som lärde det svenska folket att det är rätt att leva på enbart bidrag, om man hörde till LO och var socialdemokrat. Hur Olof Palme med finansministrar som Gunnar Sträng och Kjell-Olof Feldt kunde

undgå att se att ett sådant slöseri måste leda till bankrutt kanske i stället hans mördare såg. Jag bara spekulerar.

Fritänkaren har belyst hur Olof Palme befrämjade Cubas och Vietnams intressen och hur han aldrig hade några invändningar mot diktaturen Kinas ockupation av främst Tibet med åtföljande förtryck och etniska rensningar sedan 1950. (Läs Amnestys senaste rapport om hur fortfarande "Ingen går säker" i Kina!) För att inte frestelsen att bli ensidig skall bli för övermäktig, som för de flesta socialister utan distans, måste dock även Olof Palmes förtjänster framhållas. Han gjorde Sverige mer internationellt både uppmärksammat och invärtes. Han fortsatte Sveriges engagemang i tredje världen från Dag Hammarskjölds tid. Han gjorde Sverige och sig själv populär i hela tredje världen genom berömliga hjälpinsatser. I beaktande av detta var det beklagligt att han även av opportunistiska skäl blåste nytt liv i klasshatet i Sverige fullständigt i onödan. Klasskampen i Sverige idag är inte för socialismen mot högeretablissemang, utan för individen och hans rätt mot byråkrati, pampvälde, fallskärmar och tvångskollektivisering.

Tack för ordet."

- gammal gråsosse.

Mikael Roséns nya grodor och ankor

I nr 1/1996 uppmanar den kroniskt argsinne redaktören sina katolska läsare att inte befatta sig med Fritänkaren, då "varken fritänkaren eller dess redaktör anser sig vara katoliker". Vi ställer då herr redaktören den frågan: "Vad vet herr Rosén om vad C. Lanciai anser sig vara och icke vara?" C. Lanciai har som född katolik aldrig tagit avstånd från den katolska kyrkan men däremot, liksom konvertiten Mikael Rosén själv, från vissa av dess avarter. Till dessa hör de värderingar som ärkekatoliken Mikael Rosén står för, när han som redaktör för Sveriges enda romersk-katolska tidskrift citerar den för sina hatiska radioprogram flera gånger fällda A. Rahmi, som han tydligen beundrar, och dennes bok "Israels makt i Sverige". Mikael Rosén skriver: "'Sions vises protokoll' heter en skrift som påstås vara osann." (M. Rosén menar alltså tydligen att den är sann.) "Enligt traditionen tillkom detta protokoll på den judiska världskongressens första världskongress i Basel 1897."

Kort sagt, Mikael Rosén är med sin "Sveriges enda romersk-katolska tidskrift" ute på det minerade område som med juridiska termer finns klart utmarkerat med varningsskylten "Hets mot folkgrupp".

Fritänkarens mening

En trogen läsare har ställt frågan: "Existerar verkligen dina medarbetare John Bede, Johannes Westerberg, Claes Lindgren och Sven Sandegren? Den genomgående enhetliga stilen på Fritänkaren ger skäl att förmoda att allt skrivs av dig."

Denna fråga har förföljt oss sedan Fritänkaren startade, som om det var mer väsentligt vem som skrev vad än *vad* som står skrivet. Frågan debatterades ständigt under hela den första årgången, och den tycks förbli det stående mysteriet med Fritänkaren: Vem är dessa medarbetare?

John Bede är katolsk nordirländare med Derry som hemort, ehuru han har svenskt påbrå, talar svenska och vi endast träffat honom i Sverige. Hans arbete "Gotisk historia" är helt och hållet skrivet på engelska i "opublicerbart skick" enligt honom själv, medan han är nöjd med vår svenska översättning. Denna är Fritänkarens svåraste arbete, då "*Gothic History*" är skriven i en arkaiserande stil som är svår att återge på svenska.

Johannes B. Westerberg är en i Ryssland utbildad grekisk-ortodox teolog som sedan fyra år befinner sig i Indien och som enligt de skäl han föregav i nr. 44 vägrar att någonsin komma tillbaka till Sverige. Vi har samarbetat litterärt i åtta år, och det är oundvikligt att två litteratörer som samarbetar mentalt så intimt som vi har gjort inte både utvecklar och anammar varandras stilar. Han har aldrig invänt något mot de (enbart stilistiska) ändringar och förkortningar jag ibland gjort i hans texter.

Claes Lindgren har sedan första årgången skickat flest dikter till Fritänkaren och varit vår trognaste poet. Vi har aldrig ändrat något i hans dikter, utom möjligen små stav- eller interpunktionsfel, och han har alltid varit nöjd med vår återgivning. Han är svårt hörselhandikappad efter att ha fått hörseln skadad i arbetet på ett tryckeri.

Sven Sandegren är en gammal god vän sedan 50-talet och bor i Västra Frölunda. Han har skrivit dikter i hela sitt liv, och vi har hans benägna tillåtelse att återge ett urval i Fritänkaren, vilket vi är tacksamma för.

En enda deltagare i Fritänkaren har uttryckt sitt missnöje med redaktionen. Under andra årgången mottog vi dikter av en poetissa, och Fritänkaren publicerade den bästa av dessa, utan att ett enda kommatecken ändrades. Vi var aldrig så noga som i att återge denna dikt exakt enligt originalet. Resultatet blev att poetissan blev ytterst uppbragt och frågade hur vi vågade publicera en av hennes dikter i Fritänkaren. Vi undrade då varför hon sänt oss sina dikter om inte för att få dem publicerade. Hon rekommenderade då Fritänkaren att gå i terapi. På hennes befallning återsände vi alla hennes dikter. Sedan dess har hon aldrig mer hört av sig.

Det måste framhållas att Fritänkaren lever för sina medarbetare. Om det inte fanns en dialog som höll Fritänkaren sysselsatt med andra verkligheter än sina egna skulle den inte ha något existensberättigande. Dialogen med läsaren är det absolut viktigaste för alla tidskrifter och kanske för allt som skrivs över huvud.

Att både John Bede och J.B.Westerberg (observera likheten i deras initialer!) har förväxlats med redaktören kan förstås ur den synpunkten att båda har ett drag av romantik över sig, som redaktören också har. Alla tre är väl tämligen äventyrliga original som passar dåligt in i ett avromantiserat samhälle, varför de också tagit avstånd från detsamma, J.B.Westerberg i högsta grad, den politiskt engagerade John Bede i mindre, och redaktören minst, i beaktande av att han låter sig bindas av Fritänkaren.

Fritänkarens största band och förpliktelse är mot det svenska språket. Här har Letnany-förlaget en viktig funktion att fylla, på vars program den stadgan står som nummer ett: att värna om det svenska språket.

Svenska språket är i jämförelse med europeiska språk som engelska, franska och tyska ett tämligen litet och mycket ungt språk. Medan klassisk fransk, tysk och engelsk diktning går tillbaka långt ner i medeltiden har det svenska språket egentligen ingen skald förrän Georg Stiernhielm på 1600-talet, och han är tämligen blygsam. Svenska skaldar förblir tämligen blygsamma ända fram till Esaias Tegnér, som väl är Sveriges enda ordentliga skald någonsin vid sidan av finlandssvensken Runeberg. 1900-talet har under socialdemokratiska arbetarfanor tenderat att framhålla Strindberg som Sveriges nationalskald, denna förvirrade neurotiske koleriske kvinnoförtryckare, som trodde att jorden var platt, sysslade med alkemi och dyrkade Nietzsches övermänniskoideal - en sådan som nationalskald vittnar om fattigdomen i Sveriges vitterhet. Sverige har aldrig haft någon Shakespeare, någon Dante, någon Goethe eller ens någon Victor Hugo, som kunnat befästa respekten för språket och det skrivna ordet hos gemene man. En svensk skald betraktas med löje och kan inte vänta sig att bli tagen på allvar i det egna landet.

Till detta handikapp kommer 1900-talets universella ursparning på kulturens område, där massmedia med hjärntvättpropaganda slagit ut litteraturen så till den grad, att det har blivit "jobbigt" att läsa en hel bok, och så att folk som ändå gör det betraktas med misstänksamhet. Filmvåld, videopornografi och annat massmedialt

skval har fångat deras uppmärksamhet som på 1800-talet studerade frökenromaner, skillingtryck och Balzacska kolportage. I takt därmed har språket utarmats och försluddrats.

Många författare har under 1900-talet begått självmord för just denna utvecklings skull. Stefan Zweig var kanske den främsta, som såg sina ovärderliga böcker förbjudas i Tyskland och brännas för att nationalsocialistisk vulgärpropaganda skulle få ta över och dominera. Fler och fler författare dör utan att ens ha blivit publicerade. TV har slagit ut det skrivna ordet, och i brist på konkurrens blir TV:s program ständigt vulgärare. Ytligt nonsens har för de flesta blivit viktigare än seriös litteratur, som kräver tid och uppmärksamhet och som framför allt kräver det värsta av allt av folk - att de tänker.

Letnany-förlaget

Varför publicera sig? Varför inte? För en författare att inte publicera sig är ungefär som för en musiker att inte få spela offentligt. Vem har någon glädje av det? Och det är ju inte ens nyttigt att musicera för stängda dörrar eller skriva för byrålådan. Det kan rentav verka höjden av fåfänga.

Dessutom är det en annan olägenhet med att bara skriva för byrålådan. Maskinskrift bleknar med åren. Antag, att man skrev ut ett manus prydligt på maskin år 1982 och sedan förpassade det på obestämd tid i byrålådans passiva mörker. Antag att arbetet var så stort och mäktigt att det var uteslutet att något förlag skulle anta det. Antag att man 1996 plötsligt hittar det, när man städar i gamla byrålådor, och undrar vad det är för ett stort manus, och så har maskinskriften bleknat så att det inte går att läsa det längre. Och då är det för sent att rekonstruera det, för man har glömt alla detaljer.

Byrålådan är alltså en återvändsgränd som slutar med förintelse.

Alternativet mellan byrålådan och evinnerligen refuserande förlag är att trycka verket på eget förlag. En liten upplaga i anspråkslös utformning behöver inte kosta så mycket. Därmed skulle verket även vara bevarat i tryck, och även om man kanske inte är någon exhibitionist som vill propagera för sig och verka skrytsam så skulle verket därmed vara tillgängligt för andra och framtiden.

Detta är väl meningen med Letnany-förlaget: ett alternativ mellan byrålådan och evinnerligen refuserande etablerade förlag.

Letnany är en grådaskig förort till Prag, värre än Kortedala, ungefär som Skärholmen, där de ansvariga för Letnany-förlaget träffades i juni 1995 och lade upp strategin för att enligt beprövade Samizdat-metoder trycka egna förbjudna alster på underjordisk väg. Samizdat betyder att "ge ut själv" och var alternativet i östblocket för ihjälrefuserade icke vitlistade författare att genom stencilering sprida skönlitterära skrifter som av samhället stämplats av fördomen som regimfientliga. För författare som ej kan hålla till godo med ihjälrefusering och levande begravning i byrålådan finns bara Samizdat och Letnany.

Donera inte era organ i onödan!

Det är ganska normalt att friska människor donerar sina organ till medicinskt utnyttjande efter sin död. Emellertid har det framkommit vissa olägenheter med detta praktiska förfarande. Risken är att man inte dör så tidigt. Det kan hända att man lever till långt över 90 år, och vem vill då ha organ, hur felfria de än är, som är över 90 år gamla? Emellertid innebär formaliteten, att den avlidna förordnat en donation av sina organ, att organen måste tas om hand av sjukhuset efter den

avlidnes bortgång. Kroppen läggs då på is så länge. Där kan den ligga på is för tid och evighet i något bortglömt gigantiskt kylskåp för 90-åringar och äldre, ty eftersom de behjärtansvärt självuppoffrande organdonerarna en gång för alla beställt om att deras organ skall doneras kan de sedan, efter sin bortgång, inte längre omdirigera detta förhållande. Sjukhuset måste tacka och ta emot och lägga alla oönskade organs kroppar på is för obestämd tid.

Se även till att ni har någon anhörig som kan ombeställa att ert lik eller er urna kommer i jorden efter er död. Om ni exempelvis dör osams med ert enda barn, som kanske bor utomlands, kan detta då av logiska skäl neka till att ställa upp med att ombesörja att den avlidnas lik eller urna kommer i jorden. Det är bara en juridisk formalitet, och om ingen uppfyller den är risken att stoftet aldrig kommer i jorden. Denna risk är särskilt påfallande beträffande gravurnor, ty dessa är lätta för en begravningsbyrå att städa undan i ett mörkt hörn i brist på begravningsvilliga släktingar, där då urnan kan få stå bortglömd för tid och evighet, tills begravningsbyrån finner det lägligt att damma av otillvaratagna gravurnesamlingar och återanvända dem, efter att stoftet hållits ut någonstans.

Gotisk historia, del 29, av John Bede.

Men åren gick, och hemma i Uppsala blev Göte allt äldre. Han hade ständigt spejare på vakt längs med kusterna och till och med några tjänare hos Aidas barn på den fjärran västkusten, som hade befallning att genast rapportera till honom så fort Freds skepp syntes till. Ofta for han även själv ut till havet för att ängsligt speja efter sjöfararna som aldrig kom hem. Hans innerligaste önskan var att de skulle komma tillbaka förrän han dog, men den önskan skulle inte bli uppfylld. Trots sin aversion mot kvinnor hade han i alla fall gift sig av pliktmedvetenhet endast för att sätta åtminstone några barn till världen som kunde ta över gården och föra den vidare. Han dog nu och gav riket i arv åt sin son Sigge, som mycket noga hade uppfostrats av fadern, och som var väl bevandrad i Odens runor och Björns skrifter. Sigge var en son efter sin faders hjärta och oförmögen till något ont eller något snedsteg. Men han var mycket blyg av försagdhet gentemot sin fader. Få var de människor han någonsin talade till, och utan sin hustru Malla hade han inte varit mycket till konung. Men hans kärlek för Malla uppvägde alla hans övriga mänskliga ihåligheter.

Efter ofattbara mödor och tribulationer fann Fred och hans män Abrahams barn ute i öknen. De fann dem lägrade vid ett väldigt vackert imponerande berg som sades heta Sinai. Och Fred kom inför Moses och knäböjde inför Israels barns ledare och sade:

"Var hälsad, du Guds närmaste folks fader och tillsyningsman."

Och Moses lade sina händer på Freds huvud och svarade:

"Var välsignad, du ödmjuka vandrare. Varifrån kommer du?"

Och Fred berättade sin historia och framlade sitt ärende. Moses blev både förvånad och glad därvid.

"Men hur i all sin dar kommer det sig att ni kan uttrycka er på hebreiska?"

Detta var Freds trumfkort. Han förklarade sitt hemlands runor för Moses och berättade att i kunskapen om runorna ingick även kunskap i hebreiska, som trots allt lyckats nedärvas från förfäderna genom många släktled. Fred berättade allt om sina förfäders tidigare kontakt med Abrahams barn. Ju mer Moses hörde, desto mer förvånad blev han. Till slut hade han inget annat val än att gå fram till Fred och säga:

"Fred säger du dig heta, men från och med idag skall ditt namn vara Fredrik, ty rik på fred skall du vara i alla dina livsdagar."

Och Moses och Fred, (förlåt, Fredrik,) blev mycket goda vänner och trivdes gott med varandra. Och Freds män blev på samma sätt mycket goda vänner med

hebréerna. Flera av de ogifta fick sig utmärkta hustrur av Abrahams barn. Moses och Fredriks fäder hade ju en hel del gemensamt, för sjutton! Hade inte Fredriks folks förste konung varit Abrahams egen svärson?

Och Fredrik blev förmäld med en nära anförvant i Moses familj, som hette Gerda. Och Moses sade till dem vid deras äktenskaps ingående:

"Och de söner som ni får, Fredrik och Gerda, skall bli ditt folks prästerskap för evig tid. De skall nog se till att du och ditt folk aldrig skiljs från den rätta vägen. Gerda har fått noggranna instruktioner av mig och Aron om hur hon skall uppfostra sina söner, så överlämna allt åt henne. Hon skall nog ta vara på ditt folk, skall du se, och hon skall bli den första i en lång rad av nordiska prästinnor, så kallade nornor. Var välsignad, min son Fredrik, och min dotter, och det förbund som ni sluter med varandra, och därmed det förbund som nu förnyas mellan mitt folk och ditt folk, som alltid skall ha samma Gud. Gå i frid, och var fredrik för alltid, Fredrik, med hela ditt folk."

Så sade Moses, och så slöts Fredriks och Gerdas äktenskap. Och ej långt därefter skildes Moses och Fredrik enligt Moses egen vilja, ty han menade att så var Guds vilja.

"Vi går mot en lång tid av förfärliga lidanden och umbäranden, Fredrik. Rädda dig och de dina från vårt öde medans tid är."

Fredrik försökte protestera, men det var lönlöst. Moses sade :

"Se till att Herrens vrede ej drabbar er som den kommer att drabba oss. Återvänd till Egypten. Det är Guds önskan. Hälsa vår broder Farao, och framför vår ursäkt för vårt oartiga och hårdhänta sätt att bjuda dem farväl. Han vet nog vad jag menar."

Och Fredrik antog att Moses menade affären vid Röda Havet och lovade framföra alla Moses ord, hans ursäkter och beklaganden av de försämrade relationerna, till Farao. Så skildes de åt. Fredrik återvände till Egypten, och Moses bröt upp från Sinai för att leda sitt folk norrut. Och från den dag Fredrik och hans män skildes från Moses och Israels barn fick Moses problem med Israels barn. Moses hade inte berättat något för Fredrik om kontroversen kring guldkalven och dess oreparerbara skandaler, varför Fredrik varit lyckligt okunnig om detta problem. När han skildes från Moses fick Moses den svåra uppgiften att på egen hand försöka lösa detta problem med sitt folk, ett problem som visade sig svårare än problemet med Farao.

Fredrik fann lättare vägen tillbaka till Egypten än han funnit den färdväg vara som han följt i sökandet efter Israels barn i öknen. Och än en gång kom han inför Farao, som tog väl emot honom, och han framförde ödmjukt till Farao alla Moses ord och förbindliga ursäkter. Farao skrattade och sade:

"Det trodde jag nog, att sådana problem som vi hade med Israels barn, så måste min broder Moses också få problem med dem. För vår del har vi löst problemet. Vi har helt enkelt glömt Israels barn. För oss och vår historia har de aldrig existerat."

"Men," invände då Fredrik, "om ni förtränger sanningen och historien om en stor politisk kontrovers i stället för att lära er något av erfarenheten, hur tror ni då att er historia skall kunna bestå?"

"Det blir framtidens och mina efterträdares problem," sade Farao och skrattade lättvindigt åt saken.

"Vi i vårt land tror, att om vi förtränger den historiska verkligheten och sanningen om vårt förflutna, så måste följden bli en för hela landet och folket fatal identitetslöshet, som bara kan leda till undergång."

Men Farao ville inte diskutera saken vidare. Han hade en gång för alla fått nog av Israels barn.

Men Farao blev Fredriks och nordmännens bästa vän som på allt sätt hjälpte dem med förberedelserna för hemresan. Han gav till och med Fredrik tre stora eskortfartyg som skulle följa honom ända till havets slut vid den stora Atlasklippan

längst i väster, till det stora sund som bildade mynningen till det stora hav som enligt egyptiernas och alla österlänningars tro omflöt hela världen och som även Röda Havet var en vik av.

Och så kom den dagen, då Fredrik med alla sina följeslagare skildes från Farao. Fredriks skepp och de två eskortskeppen lade ut från den västligaste mynningen av floden och styrde ut till havs för friska nordostliga vindar. Det var en idealisk dag för att segla. Aldrig hade havet varit blåare.

De fyra fartygen följde kusten västerut ända tills den väldiga klippa siktades som bildade det stora sundets norra kustspets. Där lämnade de tre eskortskeppen nordmännen och önskade dem en lika god fortsättning av resan som början hade varit. Innan Fredrik skildes från dem gav han dem sitt folks sjökort över de nordliga haven med alla stora öar och land. Egyptierna ville gärna följa med dem norrut för att upptäcka och skärskåda dessa främmande länder, men det var fel årstid, och de saknade fullmakt och mandat från Farao. "En annan gång," sade de och började segla tillbaka. Nordmännen visste alltför väl, att på andra sidan sundet väntade och lurade de eviga stormarnas gråa vilda ödsliga hav. Fredrik kallade det nuvarande Medelhavet för Blåa Havet och den nuvarande Atlanten för Gråa Havet, även om gråheten började först ganska mycket längre norrut.

Efter fem år kom de hem. Fredriks starka hustru Gerda, som kunde uthärda allting som en hel karl, hade under resan fött honom en son och två döttrar. De kom till Aidas barns ort, som tyvärr höll på att avfolkas, och styrde sedan upp för floden.

Bud nådde gamle Sigge om deras ankomst när de seglade på nuvarande Mälaren. Han skickade genast ut en välkomsteskader, som mötte de återvändande äventyrarna mitt på den största av Mälarens fjärdar. Och Sigge var själv med och var överlycklig. Han anförde själva välkomsteskadern. Han lät ro över sig till Fredrik och steg själv först ombord på Fredriks skepp och föll på knä för sin bror Fredrik och sade:

"Var hälsad, kung Fred!"

Fredrik blev närmast förskräckt, drog sig tillbaka och frågade: "Vad menar du, kusin?"

"Jag och min hustru är barnlösa. När jag är död blir du den som bäst kan ta vara på fädernearvet."

"Jag kan inte bli konung."

"Vad menar du?" frågade Sigge i sin tur och reste sig upp.

"Jag är redan präst. En präst kan inte bli konung."

Sigge betraktade Fredrik. Fredriks ansikte strålade med en nästan bländande glans. Sigge kunde inte betrakta honom länge. Det var alltför tydligt att Fredrik stått i kontakt med Moses.

Sigge levde icke länge till. Ingen hade älskat en hustru så ömt, innerligt och troget som Sigge hade älskat sin Malla, och han kunde inte förstå varför de inte fått ett endaste barn. Siggens barnlöshet var hans enda sorg, och det sägs att det var av den sorgen han dog. Han dog fem vårar efter Fredriks återkomst.

(I nästa episod får vi se hur Fredrik slutade sitt liv och hur familjekrisen knappast blev löst.)

Filmer

Den bästa filmen nu på biograferna är väl filmatiseringen av Jane Austens roman "Sense and Sensibility" ("Förnuft och känsla") med Emma Thompson i en städad men svårbehärskad roll som passar henne perfekt. Det är egendomligt hur denna film har lyckats göra en roman av Jane Austen, som mest brukar analysera tekoppsstormars allra minsta detaljerade droppar med minutiös finkänslighet och småaktighet, till en

nästan outhärdligt spännande psykologisk thriller, där överraskningarna är lika stora och många som de i hennes romaner aldrig är överraskande. Filmen är en fröjd och en njutning alltigenom och framstår som mera Brontëisk än som Austensk genom sina dramatiska karaktärer, romantiska miljöer och universella väderspänningar, i bokstavlig mening, medan man ju i Jane Austens romaner mera vant sig vid att kvävas av instängdhet och brist på stora känslor. Filmatiseringen av Jane Austen har lyckats genom att bli motsatsen till Jane Austen.

"*Le confessional*" heter en franskanadensisk film från Quebec som på svenska heter "Bekännelsen" men borde heta "Biktstolen", då detta är den exakta översättningen. Filmen är långsam och dystert och bygger på Hitchcocks mer intressanta thriller "Jag bekänner" från 1952 som filmades just i Quebec. Hitchcock förekommer i filmen (gestaltad av en skådespelare) och poängterar mycket klart att den nya aktuella filmen inte är någon spännande thriller utan en grekisk tragedi. I samband med inspelningen av Hitchcocks film äger ett drama rum i biktstolarna som får återverkningar 37 år senare, när två halvbröder försöker ta reda på vem den andres far var. Någon lösning får problemet aldrig, då två äldre män båda har skuldskänslor och tror att de är fadern. Ej heller modern avslöjar den rätta fadern då hon hellre tar livet av sig, vilket också sonen med ovisst faderskap omsider gör. Ändå är filmen intressant och sevärd med en slutscen som inte kan lämna någon oberörd, men man går knappast frivilligt och ser den en gång till.

Tre ytterst intressanta filmer har visats på TV sedan sist. Sidney Lumets "*The Fugitive Kind*" (på Tennessee Williams pjäs "*Orpheus Descending*" på svenska omdöpt till "Mannen i ormskinnsjackan") med Marlon Brando på glid men ännu inte helt förstörd, och med den alltid suveräna Anna Magnani som hans motpart, från 1960 tål alltid att ses om med jämna mellanrum för Sidney Lumets underbara hand med sina skådespelare. Williams drama är grymt och knappast trovärdigt men förvisso dramatiskt.

"*The Abyss*" tar oss med på djupet i oceanen efter en havererad U-båt som försvunnit under mystiska omständigheter. Ett räddningslag råkar ut för än mer mystiska omständigheter, som oavbrutet tilltar i spänning och mystik medan kriserna och katastroferna avlöser varandra i ett oupphörligt hisnande crescendo. Filmen är en av de bästa science fiction-filmer som gjorts, och man förlåter gärna allt dess fantasteri för de underbara effekternas skull.

Men priset tas av Walt Disneys naturfilm "Den levande öknen" från 1953, en banbrytande pionjärfilm, där skorpioner och tarantlar, tusenfotingar och maskar, skallerormar och gilamonster förevisas som på cirkus i förstoring under ett makalöst musikuppträdande: skorpionerna dansar jenka, tarantlarna dansar tango och svimmar i varandras armar, kängurumössen festar om tills det urartar till krogslagsmål, sköldpaddorna duellerar som gentlemän under mycket strikt observerade former, stekeln David utmanar taranteln Goljat och nöjer sig inte med att skära av huvudet på jätten utan går mer hårdpornografiskt till väga, och så vidare. Det är främst Walt Disneys genialiska musikaliska sinne som här har fått ett ordentligt utlopp i kanske den mest suveräna naturfilm som har gjorts.

När vi nu ändå gjort finlandssvenskheten till detta nummers tongivande färg är det lika så gott att löpa linan ut och ta ut svängarna ordentligt. Här är en gammal artikel om Sibelius skriven långt före Fritänkarens tid:

Sibelius nio symfonier

Hur kan vi visa oss så djärva och utmanande att våga påstå att det finns nio symfonier av Sibelius när han bara skrev sju?

Ja, han skrev bara sju symfonier som han själv numrerade som symfonier. Men han skrev även en Kullervo-symfoni i fem satser med manskör. Nåväl, alltså har vi åtta, även om han själv i mogen ålder behagade skrota sin ungdoms överdådiga Kullervo-symfoni. Likväl fattas det en. Vilken?

I själva verket åstadkom han egentligen bara åtta symfonier, ty den sjätte och sjunde hänger egentligen samman i en enhet, där den sjunde utgör den finalsats som den sjätte symfonin saknar. Dessa båda symfonier skrev han också såsom i ett svep.

Alltså skrev han bara sex symfonier plus Kullervo-symfonin!

Vi har en annan synpunkt på den saken. Till hans symfonier skulle vi väldigt gärna vilja räkna även den så kallade Lemminkäinen-sviten.

Ha! Det omöjliga verket! Det är ju bara fyra lösa satser utan inre sammanhållning! Det är ju skådespelsmusik! Det är ju bara banala filmmusikeffekter! Få dirigenter har ens velat befatta sig med den smörjan! Ingen musik av Sibelius är så sällan spelad och så litet inspelad som den!

Det är riktigt att denna musik är sällsynt och satt på undantag. Sibelius drog själv in den som mogen man och lät inte "Tuonelas svan" bli spelad på 40 år. Likväl är denna svit kanske Sibelius märkligaste och viktigaste musik över huvud.

Inspelningarna är som sagt få. Neeme Järvi har helt misslyckats med sin tolkning av den, Okko Kamu har kanske lyckats men inte helt, och med rätta anses denna musik av dirigenter som kanske alltför svårtolkad. Men det finns även en mono-inspelning från slutet av 40-talet med Eugene Ormandy och The Philadelphia Orchestra, som då bestod av världens högst betalade orkestermusiker. Eugene Ormandy kände själv Sibelius, och partituren till de två största satserna i cykeln var då ännu inte ens tryckta. Vilka samtal som har ägt rum mellan Sibelius och Eugene Ormandy om denna musik vet man inte, men det finns skäl att förmoda att Ormandy förstod sig på denna musik bättre än någon annan, då hans tolkning av den är den kanske enda klara, övertygande och tillfredsställande tolkning som finns. Dessutom var Eugene Ormandy ungrare, det finns ett starkt släktskap mellan ungersk och finsk mentalitet som saknar motsvarighet i deras språk, och detta bör ytterligare ha hjälpt Ormandy till förståelse för denna musik, som har det uråldriga urfinska eposet "Kalevala" som inspirationskälla.

Vid den sista konsert som Sibelius själv vågade framföra denna musik i november 1897 reagerade en framstående och ledande kritiker surt med orden: "Denna musik är ju rent patologisk." Kritiker bör man aldrig ta på allvar, ty när de uttrycker sig negativt destruktivt ger de bara uttryck för sina egna frustrationer som misslyckade konstnärer. Tyvärr var Sibelius känslig, som alla äkta konstnärer, och drog in musiken som aldrig spelades igen förrän Eugene Ormandy började intressera sig för den.

Patologisk är kanske inte rätta ordet för den svåra, känslomättade, stormiga och mörka musik som dominerar de båda stora länge undertryckta och otryckta satserna. Den första av dessa, "Lemminkäinen och jungfrurna på ön", är väl däremot något av det mest sensuella som finns inom musiken. Ofta har jag mött människor som stängt av denna musik för att den är så oroväckande, och särskilt då kvinnor. Men det är just detta som är avsikten. Den skildrar den unge svennen Lemminkäinen vidlyftiga lekar med talrika jungfrur på ön, och inför sådana lekar duger det inte att lägga band på känslorna eller försöka undertrycka dem. Deras natur fordrar en utlösning som är ohejdbar. Den andra långa satsen, "Lemminkäinen i Tuonela", är däremot enbart mörk och hotande, de nordliga snöstormarnas vargavinter är utan pardon, skräckkylan verkar gastkramande, och det är enbart

passion utan kärlek. Var det kanske detta som verkade patologiskt på herr kritikern Karl Flodin? Kalla det hellre dramatiskt. Musiken var ursprungligen tänkt som dramatisk operamusik i Wagners efterföljd, men Sibelius bantade ner planerna till enbart orkesterformat; men dramaten har därav endast blivit ytterligare koncentrerad.

Sibelius brottades sedan med sin Lemminkäinen-svit långt in på 40-talet och blev aldrig nöjd. Han möblerade om satserna så att nummer tre blev nummer två fastän den egentligen varit nummer ett, och så höll han på. Troligen blev han väl aldrig fullt nöjd.

Hur kan vi då vilja försöka få det till en symfoni när Sibelius själv aldrig ens hade en tanke åt det hållet? Faktum är att alla hans brottningar med verkets form envist pekar mot någon önskvärd lösning som aldrig blev klar. Vi vågar försöka presentera lösningen.

Sätt sats nr. 3, den längsta, som inledningssats. Låt stormarna ur det finska helvetet rasa färdigt redan från början. Låt sedan Tuonelas svan bli en logiskt följdriktig Adagio-sats. Denna den äldsta av de fyra kompositionerna hade även i verkets första version en placering efter "Lemminkäinen i Tuonela". Låt sedan den korta, snabba och överdådiga "Lemminkäinen hemkomst" bli Scherzo-sats. Alltså kvarstår "Lemminkäinen och jungfrurna på ön" som final; och det märkliga är, att den som final blir fullt tillfredsställande, ty den är i sig den mest symfoniska av de fyra satserna då den i sig rymmer en hel symfoni.

Det vemodiga klagande huvudtemat presenterar sig genast i satsens början men börjar snart sin långresa genom de mest omfattande variationer och omvandlingar. Tempot accelererar oavbrutet med den stigande erotiska spänningen, hela orkestern involveras i en häxkittel av *allegro con fuoco* ur vilket dock temat höjer sig luttrat och buret av en ännu högre kärlek mot skyarna. Det följer såsom en seren final på hela satsen en slutgiltig manifestation och kulminering av temat med endast mindre delar av orkestern kvar som ackompanjemang medan det ursprungliga klagande vemodet helt har förvandlats till ett serent majestät av oförliknelig skönhet och härlighet. Detta är Sibelius kanske mest känsliga och genialiska komposition i sin fruktansvärt ihärdiga och luttrande kamp för att få en melodi att gå segrande ur ett hav av genomföringar och metamorfoser. Inte konstigt att han aldrig blev helt nöjd med hur fullkomligheten skulle nås, inte konstigt att de flesta dirigenter går bet på tolkningen, och inte konstigt att musiken betecknas som svår! Denna sats är mer än något annat verk av Sibelius en förbittrad och plågsam kamp för att nå skönhetens absoluta frigörelse.

Det har sagts om Sibelius att ingen klassisk musik kommer så nära den levande naturen som hans musik. Genom hela Lemminkäinen-sviten är detta särskilt förnimbart. Denna musik vibrerar från början till slut av själva den innersta naturkraften i all dess obändighet, extrema variabilitet, vulkaniska stormutbrott och dess mest sublimes stillhet och frid. "Tuonelas svan" är kanske alla tiders mest inträngande Adagio-sats i det musikaliska moll-väsendets innersta substans, har det någonsin hänt så mycket i en Scherzo-sats som i "Lemminkäinen hemkomst", har naturens hotfullhet någonsin kramat publikens hjärtan hårdare i isande skräck än i "Lemminkäinen i Tuonela", och har kärlekens sublimering och realisering någonsin givits ett mera innerligt uttryck i musiken än i "Lemminkäinen och jungfrurna på ön"?

Vi har alltså här en Lemminkäinen-symfoni, egentligen Sibelius andra symfoni av de nio som han trots allt fullbordade; och denna symfoni uttrycker väl bäst av dem alla den fulla blomstringen av Sibelius oerhörda romantiska musikbegåvning. En kris nådde han vid tidpunkten för den lilla symfonin i C-dur, (vars andra sats vanligen framförs på tok för långsamt fastän dess tempobeteckning är *Allegretto*), han hade svåra dryckenskapsperioder, han blev flintskallig, han blev alltmera kritisk

och komponerade ständigt allt mindre, för att plötsligt helt tystna som kompositör endast 60 år gammal. Kanske även detta hade att göra med det svåra finska tungsinnet. Endast Island och Grönland och Sibirien har svårare klimat i världen än Finland, som dras med mycket svåra alkohol- och mentalsjukdomsproblem. Emellertid var Johan Christian Sibelius enbart av svenskspråkig härkomst, hans modersmål var svenska, han talade finska dåligt, men han förstod det finska kynnet, och hans musik sjunger för evigt ur djupet av de oändliga mörka och dunkla finska skogarna, som under större delen av året står begravda i snö under alltför långa nätter av mörker och allt förlamande kyla.

Krisresan, del 7

Efter Neapel fick jag för första gången under hela resan tillfälle att tala svenska igen hos Kerstin i Borghesiana utanför Rom. Hon hade haft en svår sommar med problem både med hjärtat och med knäna och fötterna, så jag kunde inte stanna länge hos henne denna gång, bara två nätter, vilket var det längsta hittills. Till min glädje kunde jag hjälpa henne både med ärenden, hugga och såga ved, rensa en aning i trädgården och med annat fysiskt lantligt arbete, medan det var lika njutbart som alltid att med henne diskutera alla världens esoteriska ämnen. Tyvärr hade på grund av hennes kriser hennes vidare studier i *Scuola Arcana* en aning kommit av sig.

Sedan började problemen. Nattågresan från Rom till Verona blev ganska hårresande. Till en början hade jag en kupé för mig själv, men då jag satt där tyst och snäll och ensam lockades fem libyer till att hålla mig sällskap. De tjattrade för det vildaste hela natten och bredde ut sig och vräkte sig så till den grad att jag pressades in i ett så litet hörn att det var omöjligt att få någon sömn i den ställningen den natten. En av libyerna reste utan biljett och satt därför ständigt i dörröppningen och höll vakt. Så fort en konduktör dök upp smet han tyst iväg in på toaletten. Dessa libyer var dessutom voluminösa utom storväxta, så att innan jag drunknade totalt fick jag nog av situationen och fann mig en annan kupé, varpå jag gjorde min sorti med dunder och brak med allt mitt bagage, spatserande över alla de libyska nattvraken och önskade dem en god natt.

Den nya kupén var också tom till en början. Men när jag väl slagit mig till ro och börjat sova kom det ett antal negresser in i kupén och bredde ut sig och trängde in mig och stängde in mig precis som libyerna. Den här gången orkade jag inte reagera mer.

I Verona kom jag fram 6.30 efter ett åtta timmars nattåg under ovan beskrivna omständigheter. Efter att ha sovit på en träbänk i två timmar vandrade jag hem till mina släktingar och blev lika väl emottagen som alltid. Där kom det fram att jag hade blivit bestulen på 1600 kronor eller alla reskassans reserver.

Detta måste ha hänt i Neapel. Jag förvarade dessa kontanter i en tygpåse runt halsen innanför skjortan, och denna hade jag bara tagit av mig i Neapel, när jag gått på egen hand och litat på mina vänner. Den enda tänkbara kandidaten som tjuv var Armandos lillasyster, 19 år, en ung dam med problem. Det var hennes rum jag hade fått sova i, hon hade varit där flera gånger och hämtat saker, hon hade lätt kunnat undersöka mitt bagage medan jag varit ute, och min penningtygpåse i den ena väskan (som jag avsiktligt lämnat hemma hos dem för att inte råka ut för eventuella rån ute på stan) hade blivit en för svår frestelse för henne med 1500 kronor, 20 tyska mark och 100 ungerska forint.

Min kusin i Verona hade också blivit bestulen när hon skadat en fot under sommaren och lagts in på sjukhus. Hon hade haft sin handväska med sig på sjukhuset med kontanter, adressbok, fotografier och andra ovärderliga privata

dokument och blivit av med alltsammans. Kontanterna hade uppgått till 500,000 lire eller nästan 2500 kronor. Sådant lär ske ideligen i synnerhet på franska sjukhus.

Även min mor blev bestulen i Venedig i juni på nästan hela reskassan, men i mitt fall var dådet mera spektakulärt. Jag bodde hos vänner jag litade på, inkom inbjuden av Armando, världens bästa vän, och jag skämdes bort mer än väl, medan lillasystern med berätt mod och överlagd list tömde min penningtygpåse vid ett väl valt ögonblick och sålunda skämde ut sig och sin familj och plundrade sin broders vän och gäst. Ingen annan kan ha gjort det, ty hela kassan var intakt när jag lämnade Palermo, jag bar den ständigt på mig utom i Neapel hos mina vänner, och hos Kerstin var jag säker. Det var så slugt utstuderat och utfört att jag inte märkte det förrän i Verona.

Man kommer då ofrivilligt ihåg andra tillfällen då man blivit bestulen - min första resa på egen hand i Italien 1973, då någon okänd bestal mig på originalpartituren till två av mina ballader för piano - de kom aldrig till rätta, och mysteriet blev aldrig löst. I Rom 1990 lurades jag på 500 kronor av en äventyrar-sol-och-vårare, som prackade på mig några läderjackor - de lär ännu finnas kvar hos min dåvarande värd i Rom. På färjan från Finland 1992 stal någon min kamera med färdigt exponerad film med 36 utsökta ovärderliga bilder - kameran hade varit en gåva, men förlusten av bilderna gjorde mest ont. I jämförelse med dessa tidigare händelser ter sig dock stölden i Neapel som vida mer infernalisk och allvarlig, då förlusten var en tredjedel av hela reskassan och tre fjärdedelar av vad jag hade kvar. Det äventyrade både resten av resan med de tre planerade besöken i Genua, Venedig och Wien och den kommande Indienresan. Mest fatal blev dock en sådan incident för resans nöje och moral. Man känner sig misslyckad.

Naturligtvis blev upptäckten av plundringen en chock, så att jag till och med blev sjuk. Med ens var den idealiska drömresan över, och man befann sig i en främmande fientlig och farlig värld utan förskoning, där till och med vädret med ens var hotande och farligt med sitt tilltagande höstmörker. Man trodde aldrig man skulle få se solen mer, och de underbara länderna i söder, Grekland och Sicilien, befann sig plötsligt på andra sidan jorden, som om man hade förlorat dem för alltid. Man är ju något av en gammal grekisk filosof (med skägg och allt) och dessutom numera av en siciliansk furstesläkt, och att då plötsligt försättas i en mardrömsvärld av lömska och infernaliska och till och med kvinnliga bovar i en förfärlig värld av anryckande vinter och stormar är som för en fisk att hjälplöst försättas på torra land. Ändå var man ännu bara i Verona.

Jag förklarade fallet för min läkare i Genua, Pier Giulio, en hårt arbetande expert, som är så älskad av sina kolleger och systrar, att de vill försöka tvinga honom att inte gå i pension förrän vid 70 - han är nu 64. Han har metodiskt slitit ut sig under många år, han är en sådan som inte bara aldrig kan säga nej utan som dessutom alltid ställer upp frivilligt och erbjuder sig, och han ser mycket äldre ut. Han förstod genast hela fallet med Armandos syster i Neapel - "*la droga*", vilket också hade varit min diagnos. Armandos syster är just en sådan person utan ryggrad med benägenhet för att låta sig vilseföras - det tydde också hennes musikbibliotek på, som bara bestod av hårdrock och drogmusik - och vid nitton år redan totalt vilseförd och med djupa problem med sig själv.

Det var sällsamt, att jag i Neapel skulle få det förlösande budet om doktor Sandy, att han fortfarande stod upprätt vid fronten mot folkmord och drogkult, och samtidigt råka ut för drogkultens värsta symptom - den totala hänsynslösheten och egoismen, som inte skyr några medel för att odla sin last, i det här fallet en ung flicka, som inte drog sig för att plundra sin broders gäst och kollega från utlandet på hela hans återstående reskassa i utländska sedlar.

(forts. i nästa nummer.)

Betty Mahmoody : "Inte utan min dotter"

Detta är en skakande verklighetsskildring av ayatollornas Iran. Boken har beskyllts för ensidighet i sitt partiska ställningstagande för värnlösa amerikanska kvinnor gifta med iranier och förda av dessa in i det totala kvinnoförtryckets Iran sådant som det var under ayatollah Khomeinis värsta tid; men i själva verket är det en ensidig verklighet som boken avslöjar. Hela historien om hur Mrs Mahmoody fördes med sin dotter av sin iranske man till Iran och där tvångsassimilerades med iranska förhållanden tills hon efter ett och ett halvt års omänskliga förnedringar lyckades fly med sin dotter är fullständigt dokumentär och sanningsenlig. Det är den muslimska ensidigheten som den gestaltar sig när den får politisk makt som dokumenteras med förfärliga inblickar och desillusioner, som är så otroliga i sin absurditet att de vore omöjliga att skildra om de inte var självupplevda. Islam som makt, hur den påverkar folk och förvandlar dem till djuriska robotar, ett värre totalitärt system än Orwells "1984" och dessutom verkligt, är vad Betty Mahmoodys bok beskriver inifrån. Det är islam som är den totala ensidigheten. Betty Mahmoody representerar den andra sidan av saken.

V.S.Naipaul : "Bland de rättrogna"

Författaren är hindu från Trinidad. Han har många beröringspunkter med Paul Theroux, som också är en internationalist från Amerika som dragits främst till Asien och slutligen landat i England. V.S.Naipaul har skrivit flera stora verk om Indien och kulturetniska krockar världen över. En av de mest informativa är "Bland de rättrogna", "*Among the Believers*", där han i tur och ordning besöker och går till djupet med världens största muslimska länder Iran, Pakistan och Indonesien.

Det aktningvärda med V.S.Naipauls bok är att han beskriver islam helt utan personliga ställningstaganden. Om Betty Mahmoody som kvinna är helt subjektiv och har skäl att vara det, så kan man knappast tänka sig något mera neutralt än V.S.Naipauls sakliga konstateranden och torra rapporter om förhållanden vars minsta detalj skulle vara tillräckligt för att få vilken västerländsk journalist som helst att helt tappa kontrollen av upprördhet. V.S.Naipaul är inte ute efter att skapa debatt utan bara för att informera och dokumentera, och framför allt ta reda på sanningen mest för sin egen skull. Han väger olika argument och motsatsförhållanden mot varandra så att de mestadels väger jämnt. Han vill framför allt förstå och försöka få andra att förstå. Hans färglösa neutralitet är obesticklig, beundransvärd och troligen unik.

Han upplever Iran strax efter revolutionen och belyser dess förändringar men tar aldrig ställning mot Iran. Med samma saklighet framställer han Pakistans mjukare muslimska former utan att föredra dessa mot Iran. Endast i skildringen av Indonesien skiner något personligt igenom, då författaren som hindu ser det gamla hinduistiska arvet som dominerande bakgrund till allt muslimskt i Indonesien, det uppenbarligen mildast muslimskt styrda landet i världen. Boken är ovärderlig för den som vill förstå islam och bekanta sig med dess största länder och dess mycket olika mentaliteter.

Nya Himalayaturer, del 4: Joshimath och Badrinath

Bussen gick klockan 4 på morgonen i nattmörkret från Rishikesh till Joshimath. Resan tog tio timmar inklusive en tepaus i Rudraprayag och en lunchpaus i Piplikot. Tio timmar för en sådan resa (25 mil) längs enfiliga slingerbulvs- och serpentinvägar är otroligt snabbt. Jag hade turen att få en skicklig chaufför, som satsade allt på den första etappen, innan solen gick upp, och tog det lugnast den sista och svåraste.

Jag återfann mitt gamla hotell i Joshimath vid världens ände vid foten av Indiens högsta Himalayatoppar, en indisk gudsförgäten Klondykehåla; men den trevlige unge man, som tog så väl hand om mig här senast, fanns inte kvar. Rumspriset var 75 rupier inklusive toalett och (kallvattens-)dusch, men jag fick inleda min rumsvistelse med att städa upp efter föregångaren, en viss Julio Orán från Argentina, som bl.a. missuppfattat den indiska toaletten och satt sig på huk med skorna på på toalettsitsen i stället för på emaljkransen. Jag fick även skura alla hans efterlämnade hinkar.

När mörkret faller på i Joshimath sätter alla samtidigt på strömmen, och då går alltid alla säkringar över hela staden. Detta är typiskt för alla samhällen med elektricitet i Himalaya. Klockan tio på kvällen, när de flesta gått och lagt sig, kommer strömmen tillbaka överallt, när ingen har användning för den.

Eftersom jag kom så tidigt fram till Joshimath redan klockan 14 kunde jag genast satsa på linbanan upp till Auli, Indiens längsta linbana på 8 km. Emellertid infann sig en mängd problem. Linbanan gick inte om det inte fanns ett minimum av egentligen 15 men minst 11 passagerare, och jag var ensam. Ingen annan hade intresse av linbanan. Moloken gick jag därifrån och mötte då på väg upp ett sällskap av indiska turister från Goa, gamla och unga, som råkade vara just 11 till antalet. Så långt hade jag tur, och vi kunde köpa biljetter. Goaturisterna skulle emellertid stanna i Auli, och linbanan kunde inte ta mig ensam ner. Följaktligen köpte jag en full biljett för att åka upp, som gällde upp och ner men för mig bara upp, och en stollift ner, (Auli är Indiens enda ort för skidsport,) för sammanlagt 200 rupier. 150 var för kabinen upp och 50 för stolliften ner. När jag kom upp till toppen (2740 m.ö.h.) fanns det ingen stollift ner - den gick inte. Linbanemästarna hade lurat mig, och jag fick vandra ner 20 kilometer. Emellertid fanns det diverse genvägar som gjorde promenaden värd besväret, men oturen slog till igen: på ett sådant enastående ställe med svindlande utsikt över alla Indiens högsta Himalayatoppar tog min kamerafilm hastigt slut, och de finaste bilderna blev aldrig tagna. På vägen mötte jag bland annat en koloni langurer, de gråvita aporna med svarta ansikten, men min film var då hopplöst slut.

Nästa dag hade jag vikt för en utflykt till Badrinath, tillsammans med Kedarnath och Gangotri ett av hinduismens främsta pilgrimsmål till Ganges olika källor. Badrinath var emellertid särskilt intressant. Det hade varma källor, det hade varit buddhistiskt, och det låg på 3100 meters höjd vid foten av glaciärerna från Kamet, Indiens näst högsta berg beläget på den tibetanska gränsen.

Dessutom hade jag tur. Vägen var alltså öppen, och det gick regelbundet bussar dit. Vid mitt lilla billiga hotell Marwari mötte jag två engelsmän som också tänkt sig till Badrinath, de enda västerlänningarna i trakten utom jag. De skulle åka dit i en privat bil men först till den andra porten klockan 9, medan jag tänkt ta bussen till den första klockan 6.30. Emellertid visste min hotellvärd att berätta, att det inte skulle finnas några bussar tillgängliga nästa dag till den första porten utan först till den andra klockan 9.

Detta egendomliga portsystem måste förklaras. Vägen till Badrinath är nästan inte ens enfilig, och för att trafiken ändå ska flyta dit utan olyckor har de infört systemet med att indela trafiken i omgångar. Dessa omgångar startar samtidigt från Joshimath och Badrinath klockan 6.30, 9, 11.30, 14 och 16 och möts alltså alltid på halva vägen. Just där ligger det ett litet samhälle där man kan hämta sig, dricka te

och ta det lugnt, tills alla fordon samlats och bommarna öppnas åt båda hållen. Militärer övervakar och kontrollerar det hela, då det är så nära den tibetanska gränsen, och olyckor inträffar nästan aldrig.

En nackdel med detta system är att man inte kan stanna på vägen och fotografera. Trafiken måste flyta jämnt om den skall fungera. Man får i stället chansa på att fotografera från bilfönstret i krökar eller när fordonet saktar ner. Har man tur får någon motorstopp och blockerar hela vägen just på ett lämpligt ställe för fotografering.

Engelsmännen visste var jag bodde, och på kvällen kom den äldre av dem förbi och knackade på och berättade, att de i alla fall skulle satsa på den första porten på morgonen och erbjöd mig att följa med i deras bil. Jag blev överlycklig och tackade genast ja. Klockan 6 skulle jag infinna mig på morgonen i deras hotell.

Vi hade sedan en mycket angenäm dag tillsammans. Det var far och son från Hampshire som var ute och reste under två veckor i Indien för att besöka intressanta och heliga platser. De hade upplevt den totala solförmörkelsen från Fatehpur Sikri utanför Agra klockan 8.33 den 24 oktober indisk tid, (jag hade då suttit på bussen till Pathankot och sedan inväntat eklipsen i väntan på Dharamsalabussen men blivit besviken då ingenting hänt klockan 10.06, då jag beräknat fel tidpunkt,) och hela Agra hade då lämnat staden för att uppleva solförmörkelsen (100% nästan en hel minut) från Fatehpur Sikri, kullen med monumentalbyggnader fyra mil söder om Agra.

Fadern var i datorbranschen och såg ut som en pigg 60-åring med helt snö vitt hår. Han chockerade mig med att berätta att han bara var 43, alltså yngre än jag, medan han trott mig vara omkring 30. (Min ålder tycks bereda mig och andra ständigt nya överraskningar. I Rishikesh hos Harishs familj talade jag till fadern som till en betydligt äldre och mognare man än jag själv, och så var han bara 38 år!)

Vi hade tur som kom till Badrinath så tidigt. Vi lämnade detta pittoreska pilgrimsmål till den tredje porten 11.30, och just då började bergen i norr höljas i mörka hotfulla moln. Dessa följde oss hack i häl på vägen ner, medan vi såg de höga majestätiska bergen bakom oss insvepas i tjocka ödesdigra moln och försvinna.

Badrinath är intressant för sitt läge och sina varma källor, men orten tycks leva på bara sina pilgrimer, och som samhälle är det ganska intetsägande. Folket där lever under ständigt hot mot sina liv genom den oupphörliga lavin- och jordskredsfasan året runt. När vi lämnade Badrinath bakom oss var det som om hela världen bakom oss bergtogs och uppslukades av denna överväldigande faras verklighet.

Vi skildes sedan i Joshimath. Far och son ville ta linbanan upp till Auli en gång till, där de redan varit en gång, och jag hade lust att följa med dem men betänkte mig inför faran av de moln som nu även nalkades från söder. De skulle sedan fortsätta till Rudraprayag, där det var farligt att gå utomhus efter mörkrets inbrott på grund av herrelösa leoparder och elefanter, medan jag skulle fortsätta mot Kausani och Almora åt ett annat håll.

Jag fick anledning att glädja mig över att jag ej begivit mig upp till Auli än en gång, ty på eftermiddagen började det regna, helt i trots mot säsongens väderordning. Detta regn kommer dock att göra gott, ty monsunen kom för sent i år. Torkperioden varade en och en halv månad längre än vanligt, och i stället fick Indien slåss med en och en halv månads skogsbränder över hela norra Indien, tills regnet äntligen bröt ut, som sedan blev för kortvarigt. Må det regna. Indien behöver regn.

Några slutliga hemtrevligheter med mitt hotellrum i Joshimath: då rummet trots toalettrum med vattenklosett och dusch saknade handdukar, hade de flesta rumsgästerna påtagligt torkat händerna på gardinerna. Detta är vanligt bland fattiga hotellgäster i billiga hotell. Till slut blir det svårt att finna något ställe kvar på gardinerna att torka sig på som inte redan är svarta. Gardinerna får hänga i evighet.

Den indiska populärmusiken är ganska enerverande med sina monotona melodier ackompanjerade av en hel orkester av bara olika slaginstrument medan den kvinnliga sångrösten är evigt samma jamande gnäll. Intill mitt hotell hade ett etablissemanng tydligt en kassettbandspelare som spelade samma kassettband om och om igen hela dagarna. Det var bara det att bandspelaren gick för fort, som när man spelar 33-varvs skivor på 45-varvs hastighet. Den indiska popmusiken sålunda uppvarvad gör ett obeskrivligt intryck. De jamande katterna (primadonnorna) blir i stället till frenetiskt pipande möss, och det hela ger intryck av en skenande cirkusmusik anförd av Piff och Puff hysteriskt dirigerande med sina röster. Hinduerna märker ingen skillnad från den rätta varvshastigheten, eller de har blivit vana.

Som sagt var, jag fick städa upp efter min företrädare på rummet, som inte ens hade spolat efter sig på toaletten. Värre var det dock med fönstret, som hade gått sönder, vars enda ruta hade ersatts med utspänt tidningspapper. Stängde man antingen toalettdörren eller rumsdörren eller öppnade någon av dem för häftigt blåste tidningspappret ut eller in, och man fick späna fast det på nytt, om man inte ville ha Himalayiskt tvärdrag. Ändå var det tunna tidningspapprets effektivitet mot draget tvivelaktig.

Detta som illustration till livet i det indiska Himalayas yttersta utposter.

(forts. i nästa nummer.)

Walther Eidlitz: "Livets mening och mål i indisk tankevärld"

Denne österrikiske forskare är kanske den västerlänning som trängt djupast in i det indiska tankeuniversum. Han är helt på det klara med, att det är omöjligt att tränga in i den indiska filosofin med den västerländska som utgångsläge. Det indiska är ett helt annat sätt att tänka, som man måste acceptera på dess egna villkor eller finna sig hopplöst utestängd ifrån. Det går inte att analysera Bhagavad-Gita, Upanishaderna och Bhagavatam utgående från platonisk logik, aristoteliskt snusförnuft eller vetenskaplig systematik. Antingen tar man indisk filosofi för vad den är eller så fattar man den inte.

Eidlitz har trängt så djupt in i den indiska tankevärlden att man genom honom förstår att hinduism och buddhism båda går ut på exakt samma sak. Buddhismen har endast rationaliserat bort allt gudaspekulerande och därmed kanske i viss mån kastat ut barnet med badvattnet, då det gudomliga centralbegreppet därmed gått förlorat. Men metodiken, ändamålet, praktiken, tankeövningen, disciplinen - allt är gemensamt för båda religionerna utom den gudomliga centralgestalten.

Det som Eidlitz är mest imponerad av i indisk religion är den muntliga traditionen. De äldsta hinduiska skrifterna skrevs aldrig ner när de kom till utan bevarades endast muntligt årtusende efter årtusende. Först i modern historisk tid (efter vår tideräknings början) blev de nerskrivna. Det muntliga ordets tradition, makt och ställning var därmed i Indien på en högre nivå än någonsin i Grekland eller Israel. Där blev snabbt det skrivna ordet viktigare än den muntliga traditionen, men i Indien är ännu idag den muntliga traditionen helt intakt och en konst av högre intellektuell status än konsten att skriva. Det är memoreringskonsten som har det högsta anseendet. Vem som helst kan skriva, men att kunna hela Mahabharata, världens största epos, eller Bhagavatam på tolv böcker om sammanlagt 18,000 strofer, utantill, är betydligt mera avancerat.

Tibetanska turer

Den omfattande Tibetexpedition som planerats och arbetats på sedan oktober har hittills åkt en synnerligen vild berg- och dalbana både prismässigt och planeringsmässigt. Även dollarn har åkt berg- och dalbana, men vårt företags dalar och toppar har nog varit mera halsbrytande. Enligt det senaste kan vi bli tvungna att åka bil från Kathmandu till Lhasa, det är världens längsta uppförsbacke på 915 kilometer från 1000 till 4000 meters höjd. Resan är planerad att äga rum i augusti. Ännu kan mycket hända.

Kris i Tibet

Omfattande snöstormar har helt slagit ut livet i östra Tibet. Över 500,000 boskapsdjur har omkommit, 17,000 boskapsskötare har stängts in av snömassor, 28,000 fall av snöblindhet och förfrysning har rapporterats, och fler snöstormar är att vänta. Den som vill hjälpa kan skicka medel till "Svensk-tibetanska Skol- och Kulturföreningen" i Stockholm, postgiro 114431-0. Det gäller främst att få fram mattransporter och hjälp till sjuka och skadade.

Ropet går ut över hela världen från "Tibet Foundation, 10 Bloomsbury Way, London WC1A 2 SH, England".

Göteborg 21 mars 1996.